

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tárgyalt költemény számonkérése.

b) Ráhangolás. Voltatok-e már távol szülőfalutoktól? Mit éreztetek ott, idegenben? Miért húzott haza a honvágy? Ki tudná elmondani, mit érzett távol szüleitől, szülőföldjétől? Bizony, nagyon nehéz ilyenre szóval felelni! Kérdezzük meg a költőt, hogyan tudja kifejezni ő?

A költő, Kisfaludy Károly egyszer messze, idegen országban harcolt s fogságba esett. Bizony, nagy honvágy emésztette szívét s egyszer, mikor előntötte lelkét a nagy vágyakozás otthona, szülőföldje iránt, leült s a következőket írta:

SZÜLŐFÖLDEM SZÉP HATÁRA.

Szülföldem szép határa!	De azok nem vigasztalnak,
Meglátlak-e valahára?	Bús szívemmel árván hagynak;
Ahol állok, ahol megyek,	Árván hagynak bús szívemmel,
Mindenütt csak feléd nézek.	Mint a fű, mely a sziklán kel.
Ha madár jön, tőle kérdelem:	Kisded hajlék, hol születtem,
Virulsz-e még szülföldem?	Hej, tőled beh távol estem!
Azt kérdezem a felhőktől,	Távol estem, mint a levél,
Azt a sutgó szellőktől.	Melyet elkap a forgószél.

Az olvasmány által keltett élmények megbeszélése.

A költemény gondolatcsoporthozként való tárgyalása.

Vágyakozás a szülföld után.

Madártól, felhőtől, szellőtől kérdezi, virul-e szülföldje?

Nem kap választ kérdéseire.

Olyan, mint a levél, melyet forgószél sodor messze fájától.

Elmélyítés. Számoljanak be érzéseikről, amelyeket akkor éreztetek, mikor távol voltak szülföldjüktől. (Utalás: A fekete kenyér című költeményre.)

A költemény végigolvasatása, tartalmának elmondatása.

III. Összefoglalás. Szép olvasatás. Tartalom elmondatása.

Írják le, mit éreztetek, mikor távol voltak szülföldjüktől.

1942. április hó 4. hete.

Természeti ismeretek.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A határ fái. I. rész.

Nevelési cél: Ismerjük meg határunkat!

Előzetes kirándulás alapján, amelyen gyűjtöttünk leveleket, virágokat a határ legjellegzetesebb fájáról.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanultak számonkérése.

b) Áthajlás. Tegnap délután kirándultunk a közeli kiserdőbe. Mit vettünk észre az úton a fákon? Milyen fákat láttunk? Milyen mondákat ismerünk e fákról? Mondjatok néhányat!

c) Beszéljünk most arról, milyenek községiünk fái?

II. Tárgyalás. A) A kecskefűz.

A kecskefűz folyók, patakok mentén, nedves réteken tenyészik.

Valamennyi fűznél a kecskefűz virágzik legkorábban. Virágai barkát alkotnak. (Szemléltetés.) Az egyik fán csak porzós barkák vannak, míg a másikon csak termősek. A kecskefűz tehát milyen virágú? (Kétlaki növény.) A barkákat kinyílásuk előtt apró szőrözet borítja, mely a porzókat és termőket a hideg ellen védelmezi. A barkák illatosak, sok mézük van, tehát a rovarok sűrűn látogatják. A megporzást ezek végzik, amikor a mézből lakmároznak.

A kecskefűz elvirágzás után lombosodik. Tojásalakú, csipkés szélű leveleit szívesen eszik a kecskék. Innen a neve is.

Termése tok, melyben a magvak gyapotszálakba vannak burkolva. Amint a tok felnyílik, a fa környéke tele van az elszórt magvak gyapjával. (Megfigyeltük!)

A kecskefűz fiatal vesszői nedves földben gyorsan meggyökeresednek. Ez a dugványozás, vesszőzés. De vízben tartva is kihajtanak gyökerei. E tulajdonságuknál fogva vízpartok, töltések megkötésére használják.

Szép lecsüngő ágairól és keskeny leveleiről könnyen felismerhetjük a szomorúfűzet. Temetőekben, kertekben ültetik. A kosárfonó fűzt sok helyen vesszőtermelés céljából külön ültetvényekben művelik.

A fűzfák a nedvesség mellett a napfényt is szeretik, azért nem alkotnak összefüggő erdőséget, hanem csak kisebb csoportokat. A füzesben soha sincs olyan árnyék, mint a tölgyesben vagy bükkösben, mert keskeny levelei között könnyen átszűrődik a napsugár. A füzes alján azért díszlik a gyeperős virágos növény.

A fűzfa fája fehér és puha, könnyen faragható, úgy hogy teknőt, szakajtót, fakanalakat, sípot faraghatnak belőle.

A fűzfákkal rokonok a nyárfák. Szintén kétlakiak. Barkáik és termésük szerkezete hasonló a fűzfákéhoz. A megporzást a szél végzi. Sétahelyekre, kertekben ültetik. Dugványozással szaporítják.

Ide tartoznak még a fehér-, fekete- és a jegenyenyárfa is.

b) Az akácfa.

Igazi hazája Észak-Amerika. Hazánkban körülbelül 200 év óta ültetik. Magyar fának is mondják, mert nálunk nagyon elterjedt, még a homokos területen is megnő. Az Alföldön akácerdők vannak, ezeknek köszönhető, hogy az Alföld

homokpusztái alkalmasak lettek a művelésre. Az akácfa a futóhomok megkötő növénye. Májusban lombosodik. Levelei páratlanul szárnyasak; az egyes levélkéik tojásalakúak, épszélűek. A közös levélnyél tövén levő két pálhalevél szűrös tövissé alakult át (pálhatövis). Ezek védik az ágat és a fiatal leveleket. Forró napsütésben a levelek éleikkel a nap felé fordulnak. Így védekeznek a túlságos felmelegedés ellen. (Hát éjjel?)

Virágainak szerkezete megegyezik a babéval. (Pillangós virág.)

Illatos virágai lecsüngő fürtöt alkotnak. Virágaiból izasztó teát főznek. A porzók tövében méz gyűlik meg, azért a méhek sűrűn látogatják. Termése lapos, barna hüvely. Kemény és szívós fáját tüzelőnek és szerszámfának (karófa, kocsi-rúd stb.) használják.

Az orgonafa az udvar és kert egyik legszebb díszé. Többnyire cserje alakban látható, de fának is nevelik s akkor öthat méter magasra is megnő. Májusban virágzik. Szívalakú levelei bőrneműek és keresztben átellenesek. Lilaszínű virágai összetett fürtöt alkotnak és kellemes illatot árasztanak. Van fehér orgona is.

Eredeti hazája Perzsia.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

Ének: Tele van a város akácfavirággal...

1942. április 4. hete.

Földrajz.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Erdély összefoglalása.

Nevelési cél: Hazánk délkeleti részének megszerettetése.

Szemléltetés: Térképen, képek bemutatása. Táblai rajz.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A legutóbb tanult tájegység felújítása és számonkérése.

b) Áthajlás. Eddig a Délkeleti-Felföld egyes vidékeit jártuk be és ismertük meg. Emelkedjünk most a magasba, mint a madár vagy a repülőgép, s tekintsünk végig az egész Erdélyen. Nézzük meg, hogyan látjuk így, mit látunk az egész tájon?

c) Célkitűzés. Ma az Erdélyről tanultakat foglaljuk össze.

II. Tárgyalás. A Délkeleti-Felvidék, vagy Erdély a Magyar-medence legnagyobb hegyvidéke (80.000 négyzetkilométer.) Meddig terjed? (A Marostól az Aldunáig és az Alföldtől keletre az ország határáig.) Mit találunk belsejében? (Az Erdélyi-medencét.) Milyen hegyvonulatok szegélyezik ezt? (A Keleti-Kárpátok, Déli-Kárpátok és a Keleti Szigethegység.) Miről nevezetesek a Keleti- és a Déli-Kárpátok? (Hazánk legmagasabb hegyláncai: 2000–2500 m.)

Melyek a Keleti-Kárpátok hegyvonulatai? Részei? So-